

Міністерство освіти і науки України
Національний університет фізичного виховання і спорту України

СПЕСИВИХ ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 796.012.265:793.33

ДЕТЕРМІНАНТИ УСПІШНОСТІ ПАР У СПОРТИВНИХ ТАНЦЯХ

24.00.01 — олімпійський та професійний спорт

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор **ВОРОНОВА Валентина Іванівна**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, декан факультету здоров'я, фізичного виховання та туризму, завідувач кафедри психології та педагогіки

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, **Худолій Олег Миколайович**, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання, оздоровчої і лікувальної фізичної культури;

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, **Артем'єва Галина Павлівна**, Харківська державна академія фізичної культури, доцент кафедри спортивних танців та фітнесу

Захист відбудеться 30 травня о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розісланий 29 квітня 2014 р.

В. о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Ю. М. Шкрєбтій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Сучасний розвиток спортивних танців як виду спорту, їх міжнародна популяризація, поява значної кількості висококваліфікованих спортсменів, високий рівень конкуренції танцювальних пар, а також інтеграція теорії і методики викладання спортивних танців у систему вищої освіти вимагає більш детального розгляду проблеми успішності, оскільки багато аспектів даного виду спортивної діяльності практично не досліджені. Вивчення факторів, що впливають на результат спортсмена, є однією з ключових проблем спортивної науки. З розвитком спортивних танців виникає необхідність у таких дослідженнях, від яких прямо чи опосередковано залежить ефективність роботи тренера зі спортсменами, зокрема при створенні успішних пар в спортивних танцях. З урахуванням вищесказаного підготовка пар вже не може відбуватися стихійно і вимагає наукового підходу: вивчення умов спортивної діяльності, індивідуальних особливостей танцюристів, розробки діагностичного інструментарію для їх оцінки, постановки проблеми професійного відбору, з'ясування основних умов формування результативних пар. Актуальним стає вивчення детермінант успішності, які впливають на досягнення результату у спортивних танцях – головного показника успішності спортсмена. Встановлення таких детермінант і особливостей їх прояву дозволить виявити основні напрямки роботи тренера щодо оптимізації процесу відбору танцюристів та комплектування спортивних пар.

Фактори успішності в різних сферах діяльності розглянуті в роботах Г. М. Зараковського (1966), Б. Ф. Ломова (1975), О. І. Єфремової (1993), О. Г. Асмолова (1996), О. Н. Родіної (1996), К. М. Гуревича (2006), а також у наукових розробках стосовно спорту, а саме О. О. Чернікової (1967), Ф. М. Генова (1971), П. А. Рудика (1973), Л. Д. Гіссена (1977), А. В. Родіонова (1973, 1983), В. В. Барінова (2001), Д. С. Каськової (2011), Б. В. Рібакової, С. С. Синяєва (2012).

Значущість психофізіологічних особливостей спортсменів, що впливають на успішність діяльності, відмічають В. С. Гурфінкель (1965), К. Бретз (1997), В. М. Болобан (2002), В. Г. Стрілець, О. О. Горєлов (2002), Y. Koutedakis (2004), S. Vria (2011). В. С. Лизогуб (2000) зазначає, що досягнення високих спортивних результатів неможливо без урахування індивідуально-типологічних особливостей вищої нервової діяльності, які складають психофізіологічну основу поведінкових та когнітивних процесів. О. О. Сиротін (1987) і Б. О. Вяткін (2002) вважають, що найважливішою передумовою успіху у спортивній діяльності є прояв стійких вроджених властивостей нервової системи, а пошук талановитих спортсменів призводить до необхідності визначення фізіологічних передумов успіху. Зокрема, функціональна асиметрія мозку стала однією з центральних

проблем у психофізіології (К. Р. Шумакова, 2000) та розглядається як основа задатків спеціальних здібностей індивіда (Б. І. Цуканов, 1999; Н. В. Рождественська, А. В. Толшин, 2006). Окрім того, вона вважається на сьогоднішній день найбільш прийнятною нейробіологічною основою взаємодії усвідомлюваних та неусвідомлюваних компонентів творчого процесу (Л. Салаямон, 1968). Щодо фізіологічних основ творчого процесу В. В. Іванов (1985) вважає, що в нормі права півкуля пов'язана з творчістю, а О. В. Фоміна (2006) розглядає функціональну асиметрію як ключовий фактор адаптації людини до екстремальних спортивних навантажень та можливість прогнозування професійної успішності. Н. В. Москвіна, М. В. Москвін (2011) вказують на важливість урахування функціональних асиметрій у спортивній діяльності для виявлення обдарованості, зокрема у руховій сфері.

Особливої уваги потребують дослідження К. О. Абульханової-Славської (1973, 1980) та Л. І. Анциферової (1981) про взаємозв'язок успішності діяльності з особистісними особливостями її суб'єкту. В. І. Воронова (2007) наголошує на значущості психологічного фактору у досягненні успішності, а М. В. Грицаєнко (2002), в свою чергу, відмічає, що у зв'язку із загостренням спортивної конкуренції та підвищенням вимог до рівня виступу спортсменів роль психологічного фактору стає все більш відчутною. Крім того, О. М. Худолій (2011) визначає теоретико-методичні системи підготовки юних спортсменів (на прикладі гімнасток), в дослідженнях Г. П. Артем'євої (2007) аналізуються критерії відбору та прогнозування спортивного вдосконалення, що, на наш погляд, є необхідним і для спортивних танців.

Аналіз наукової літератури по проблемі успішності пар у спортивних танцях виявив певні дослідження, спрямовані на розгляд окремих складових даної проблеми: R. Vermeij (1994), Ко Ин Джу (2000), Y. Koutedakis (2004), I. M. Ронь (2006), Н. С. Сігал (2009), С. В. Хабарова (2010), Лі Бо (2010, 2011), S. Bria (2011), С. В. Шанкіна (2008-2011), M. Winkelhuis (2011), Ю. П. Бредіхіна (2013), I. M. Соронович (2010, 2013). Також деякі дослідження проведені на матеріалі дитячих чи підліткових груп (А. О. Безікова, 2006; А. С. Некрасов, 2006; I. O. Жаворонкова, 2007) і не стосуються проблем спорту вищих досягнень, де здобуваються найбільш значущі результати. Слід відмітити, що у значній частині проаналізованих літературних джерел розглядаються технічні особливості виконання танців (W. Laird, 1988; Т. П. Осадців, 2001; Г. Говард, 2003; E. Franklin, 2004 та ін.), що також не розкриває проблему успішності у повній мірі. Таким чином, дана проблема є недостатньо розглянутою та потребує подальшого вивчення.

Взаємозв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертація виконана у відповідності до «Зведеного плану наукових досліджень у сфері фізичної культури та спорту на 2011-2015 рр.» Міністерства освіти і науки України по темі № 2.19 «Детермінанти психологічного супроводу та педагогічних засобів удосконалення підготовки спортсменів у різних видах

спорту» (№ державної реєстрації 0111U001727). Роль автора як співвиконавця теми полягає у визначенні основних детермінант успішності пар у спортивних танцях та їх значущості.

Мета дослідження – визначення детермінант успішності пар у спортивних танцях та їх значущості для сумісної діяльності танцюристів.

Завдання роботи:

1. Проаналізувати та узагальнити дані спеціальної літератури по проблемі успішності діяльності у спорті.

2. Виявити та систематизувати детермінанти, які впливають на успішність діяльності пар у спортивних танцях.

3. Встановити основні індивідуальні особливості танцюристів та визначити оптимальне поєднання отриманих характеристик для успішного партнерства.

4. Виділити професійно значущі якості спортсменів-танцюристів на різних етапах їх діяльності.

Об'єкт дослідження – процес оптимізації підготовки танцюристів у спортивних танцях.

Предмет дослідження – фактори, які детермінують успішність діяльності пар у спортивних танцях.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, педагогічне спостереження та аналіз змагальної діяльності, метод експертних оцінок, методи психодіагностики, метод комп'ютерної стабілографії, методи математичної статистики.

Наукова новизна полягає у тому, що:

- вперше у спортивних танцях виділені та систематизовані основні детермінанти, що впливають на успішність спільної діяльності спортсменів (психофізіологічна, індивідуально-особистісна, соціально-педагогічна);

- вперше досліджені психофізіологічні та індивідуально-особистісні особливості кваліфікованих та висококваліфікованих танцюристів, а саме: коефіцієнт асиметрії, типологічні особливості, показники, які визначають нейродинамічні функції та статодинамічну стійкість, тривожність, тип темпераменту та нервової системи, показники та форми агресії, стратегії поведінки у конфлікті, внутрішньоособистісна конфліктність, особливості потребово-мотиваційної сфери, локалізація суб'єктивного контролю, типи прив'язаності;

- вперше у спортивних танцях розроблені шкали оцінки показників, що визначають нейродинамічні функції та статодинамічну стійкість спортсменів-танцюристів (проста та складна зорово-моторна реакція, сила та функціональна рухливість нервових процесів, якість функції рівноваги);

- вперше встановлена узгодженість суддівської думки при оцінюванні танцювальних пар у спортивних танцях;

- вперше визначені професійно значущі якості танцюристів на різних етапах їх діяльності (відбір і формування пар);
- доповнені й уточнені дані щодо особистісних особливостей танцюристів, гармонізації їх взаємовідносин, комплектування пар та впливу зорового аналізатора на координацію рухових дій спортсменів;
- підтверджені й узгоджені дані стосовно важливості урахування профілю асиметрії і вестибулярного апарату під час відбору та підготовки спортсменів, переваги типу нервової системи серед спортсменів високого класу, впливу нервової системи та темпераменту на успішність діяльності, кількості помилок у реакціях вибору, необхідності вивчення розвитку особистості та креативності з раннього віку, впливу стилю керування тренера на спортивну діяльність спортсменів, спрямованості мотивації спортсменів на успіх.

Практична значущість роботи полягає у можливості підвищення ефективності підготовки пар у спортивних танцях за допомогою використання отриманих даних з метою вдосконалення процесу відбору здібних спортсменів для занять спортивними танцями, а також підготовки успішних танцювальних пар з урахуванням їх особистісних особливостей.

Основні результати досліджень впроваджені в навчально-тренувальний процес збірної команди України зі спортивного танцю; клубу спортивного танцю Національного університету фізичного виховання і спорту України «Супаданс»; у навчальний процес студентів кафедри спортивних видів гімнастики і танців Національного університету фізичного виховання і спорту України, що підтверджено відповідними актами.

Особистий внесок здобувача в опубліковані спільні наукові праці полягає у визначенні проблеми та актуальності тематики, формуванні мети та завдань, спрямуванні досліджень, визначенні структури досліджуваної проблеми, організації та проведенні досліджень, обробці та аналізі результатів.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати дисертаційної роботи викладені у доповідях та публікаціях на XIV міжнародному науковому конгресі «Олімпійський спорт та спорт для усіх» (Київ, 2010), Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених (Київ, 2012), VII міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (Дніпропетровськ, 2012), Міжнародній конференції «Олімпійський спорт: минуле та теперішнє» (Київ, 2013), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Рудиковские чтения 2013» (Москва, 2013), на щорічних науково-практичних конференціях кафедри психології та педагогіки, спортивних видів гімнастики і танців (Київ, 2010–2013), V Міжнародній науково-практичній конференції «Проблемы теории и методики физической культуры и спорта, валеологии и безопасности жизнедеятельности» (Вороніж, 2013).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у 7 наукових працях, з них 5 опубліковані у фахових виданнях України, в тому числі 2 статті включені до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus та 2 апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота виконана на 158 сторінках основного тексту і складається зі вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку літератури та додатків. Усього використано 236 джерел наукової та спеціальної літератури, з яких 24 – іноземних. Робота написана російською мовою та ілюстрована 38 таблицями і 10 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтована актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими планами, темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено методи, розкрито наукову новизну і практичну значущість роботи, представлено інформацію про особистий внесок здобувача в спільно опубліковані наукові праці, апробацію результатів досліджень та кількість публікацій.

У першому розділі «**Теоретичні аспекти вивчення успішності у спорті**» систематизовано та узагальнено дані спеціальних літературних джерел, які розглянуті в дисертаційній роботі. Теоретичний аналіз дозволив отримати певну уяву щодо умов досягнень (Х. Хекхаузен, 2003), критеріїв успішності (О. К. Клімова, 2004), про взаємозв'язок успішності діяльності з особистісними особливостями її суб'єкту (Л. Д. Гіссен, 1977; В. В. Барінов, 2001; А. Б. Чернов, 2001), а також встановити, що для спортсменів необхідним є визначення психофізіологічних (Н. М. Пейсахов, 1974; В. С. Мерлін, 1986; Б. Й. Цуканов, 1999; В. С. Лизогуб, 2000; Б. О. Вяткін, 2002; В. Г. Стрілець, О. О. Горєлов, 2002 та ін.), індивідуально-особистісних (А. В. Родіонов, 1983; М. В. Грицаєнко, 2002 та ін.) та соціально-педагогічних параметрів (Н. Б. Стамбулова, 1999; В. І. Румянцева, Л. М. Руйбіте, 2002; В. І. Воронова, 2007).

Вивчення науково-методичної літератури встановило, що зростаюча кількість публікацій по проблемам спортивних танців не охоплює усього комплексу питань, які потребують вирішення. На основі цього проблема успішності може бути розглянута як з позиції узагальнення вже наявних даних, так і доповнення новими напрямками вивчення.

У другому розділі «**Методи та організація дослідження**» описано й обґрунтовано методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, педагогічне спостереження та аналіз змагальної діяльності, метод експертних оцінок, методи психодіагностики, метод комп'ютерної стабілографії, методи математичної статистики.

Вказані методи відповідають меті та завданням, об'єкту та предмету, відображено організацію досліджень, подано загальні відомості про контингент випробуваних. Дослідження проводилося на базі клубу спортивного танцю

Національного університету фізичного виховання і спорту України «Супаданс» та Державного науково-дослідного інституту фізичної культури та спорту.

На першому етапі дисертаційного дослідження (жовтень 2010 р. – серпень 2011 р.) вивчалась науково-методична література згідно теми дисертації. Проведено аналіз літературних джерел, визначена мета, завдання, об'єкт, предмет і програма досліджень, підбрано контингент випробуваних та відповідні методи.

На другому етапі дослідження (вересень 2011 р. – грудень 2012 р.) проведено констатувальний експеримент з метою визначення основних детермінант успішності пар у спортивних танцях, аналізу суб'єктивних критеріїв успішності спортсменів, встановлення соціально-педагогічних умов діяльності танцюристів.

Для визначення основних складових успішності пар у дослідженні брали участь 30 респондентів: 20 – тренери і судді Асоціації спортивного танцю України, 10 – провідні іноземні тренери та судді міжнародної категорії World Dance Council (Всесвітня Рада Танцю), які представляють найсильніші танцювальні країни світу – Англію, Німеччину, Італію, Росію і США.

Аналіз змагальної діяльності спортсменів-танцюристів проводився на основі вивчення протоколів 9 змагань (Чемпіонат України 2011–2012 рр., Kyiv Open 2011–2012 рр., Blackpool Dance Festival 2011–2012 рр., United Kingdom Open Championships 2011–2013 рр.), опублікованих у мережі Інтернет.

У дослідженні також брали участь 84 танцюриста різної кваліфікації (18-35 років), розділені на 2 групи: висококваліфіковані – 44 спортсмена (6 – заслужені майстри спорту України; 12 – майстри спорту міжнародного класу; 26 – майстри спорту України); кваліфіковані – 40 спортсменів I розряду.

З метою визначення стилю керівництва при роботі з танцюристами різного віку опитано 30 тренерів Асоціації спортивного танцю України.

Для вивчення узгодженості суддівської оцінки спортсменів на змаганнях проаналізовані результати трьох найбільш масштабних турнірів 2012-2013 років в Україні, серед яких і Чемпіонат світу зі спортивних танців. Слід відзначити, що до складу суддівської колегії ввійшли 82 судді міжнародної категорії World Dance Council – представники Німеччини, Англії, Італії, Росії, США, Франції, Шотландії, Литви, Сербії та України.

Третій етап дослідження (січень 2013 р. – травень 2013 р.) був присвячений обробці, аналізу та узагальненню результатів дослідження, опису даних, формулюванню висновків та практичних рекомендацій за матеріалами досліджень.

У третьому розділі «**Суб'єктивні критерії успішності спортсменів-танцюристів**» представлені дані констатуючого експерименту.

Експертним опитуванням встановлені основні складові детермінант успішності пар у спортивних танцях та визначено їх ранг. Результати представлені у таблиці 1.

**Значущість складових успішності діяльності
у спортивних танцях за даними експертного опитування (n=30)**

Складові	Ранг
Здібності, талант	1
Рівень фізичної підготовленості	2
Впевненість у собі, прагнення до перемоги	3
Сумісність партнерів	4
Професійний рівень тренера	5
Оптимальні відносини з партнером та пари з тренером	6
Пам'ять, здібність до сприйняття	7
Рівень технічної підготовленості	8
Об'єктивне суддівство	9
Рівень матеріальної забезпеченості	10
Рівень статодинамічної стійкості	11
Впровадження сучасних досягнень науки у практику підготовки танцюристів	12
Рівень тривожності, агресії, конфліктності	13
Морфологічні особливості партнерів	14

Під час проведеного дослідження встановлено, що думка експертів є узгодженою, $W=0,7$.

Оскільки тренери та судді у якості найбільш значущої складової успіху визначили «здібності та талант», а також «рівень фізичної підготовленості» і «впевненість у собі, прагнення до перемоги», припускаємо, що дані показники складають основу успішної діяльності: талант як найвищий рівень розвитку спеціальних здібностей залучає у даний вид спорту найбільш талановитих спортсменів, мотивація дає початок активній діяльності, а фізична підготовка – можливість реалізувати наявні здібності та мотиви.

Експертне опитування виявило найбільш значущі складові успішності, згруповані у відповідності до основних детермінант: психофізіологічної, індивідуально-особистісної та соціально-педагогічної, подальше висвітлення яких вимагало розширення кола визначених питань, а також підбору певних методик.

У дослідженні розглянуті об'єктивні та суб'єктивні критерії успішності. Об'єктивні відображені у вибірці танцюристів (спортивна кваліфікація), суб'єктивні дають характеристику суб'єкту спортивної діяльності, тобто особистості танцюриста, зокрема, його психофізіологічних та індивідуально-особистісних особливостей.

Під час аналізу науково-методичної літератури не було виявлено опису особистості спортсмена-танцюриста високого класу, який безпосередньо

визначає успішність спортивної пари, тому спочатку нами були вивчені індивідуальні особливості танцюристів шляхом порівняльного аналізу двох груп спортсменів (висококваліфікованих і кваліфікованих) та визначені їх відмінності, і тільки на основі отриманих даних у групі спортсменів високого класу були визначені оптимальні умови поєднання даних показників у парах.

Згідно отриманих даних особистість висококваліфікованого спортсмена-танцюриста відрізняє наступне:

- правокульова активність – фундаментальна особливість, пов'язана з розподілом функцій між півкулями, що призводить до різниці у ступені використання кожної з них особами різних професій. Для танцюристів значущим є процес сприйняття – ритму, темпу, звуку, фігур та рухів, а також висока координація – тобто активність правої півкулі, яка має пряме відношення до перцептивних процесів; від її функціональної активності залежить також музичний слух. Орієнтуючись на думку експертів та показник «здібності, талант», якій зайняв перше місце при ранжуванні, дослідження були спрямовані на виявлення міжкульової асиметрії (що розглядається у якості задатків спеціальних здібностей) за допомогою встановлення коефіцієнту асиметрії. Виявлена чітка тенденція до правокульової активності у 59,9 % кваліфікованих танцюристів ($\bar{x}$; S: 32,4; 1,2 %) та у 43,5 % висококваліфікованих ($\bar{x}$; S: 42,2; 3,2 %) – інтенсивність занять з часом сприяє активізації лівої півкулі, оскільки саме вона приймає участь у формуванні довільних рухів. Якщо ці дані порівняти з попередніми нашими дослідженнями дітей 8-9 років (кількість дітей-танцюристів з правокульовою активністю становить 59,4 %; дітей, які не займаються танцями, 37,8 %), то отримані результати, на наш погляд, свідчать про функціонально обумовлену схильність до занять спортивними танцями;

- домінування двох типів особистості (за індикатором MBTI) – ESTJ та ISTJ з приблизно рівнозначним співвідношенням екстра- та інтроверсії (58 та 42 % відповідно), розвинутою сенсорикою та мисленням, наявністю спрямованості на результат. 15 із 22 пар (68 %) мають вказані поєднання цих типів або один з партнерів має даний тип. Якщо у кваліфікованих спортсменів дані типи представлені лише у 12 %, то в більшій половині висококваліфікованих танцюристів, а саме 51,3 %, встановлена їх наявність;

- особистість спортсмена високої кваліфікації (за С. Делінгер) відрізняє високий рівень креативності (45,8 % танцюристів), лідерство (20 %), прагнення до оптимальних міжособистісних стосунків (16,7 %);

- статодинамічна стійкість, а саме: якість функції рівноваги. Під час аналізу даного показника встановлено, що у висококваліфікованих танцюристів за участі зорового аналізатору якість функції рівноваги становить ($\bar{x}$; S) 89,2; 3,3 %, а у кваліфікованих 85,4; 6,8 % (різниця між показниками статистично достовірна, $p < 0,05$), без участі зорового аналізатору: 83,3; 10,7 % та 75,1; 11,1 % відповідно;

- показники, які визначають нейродинамічні функції: проста зорово-моторна реакція висококваліфікованих танцюристів становить 273,9; 39,6 мс, у кваліфікованих – 282,7; 41,8 мс; складна зорово-моторна реакція 524,9; 58,3 та 525,2 мс; 71,4 мс відповідно; сила нервової системи 95,0; 7,4 подразників за хвилину (подр./хв.) та 94,3; 5,8 подр./хв.; функціональна рухливість 8,6; 1,1 % помилок (пом.) та 10,3; 1,4 % пом. ($p < 0,05$). Також встановлено, що висококваліфіковані спортсмени здійснюють меншу кількість помилкових дій у порівнянні з кваліфікованими (6,9; 0,7 та 7,8; 1,1 відповідно, $p < 0,05$);

- помірний рівень тривожності в обох групах спортсменів: середній рівень ситуаційної тривожності мають 47,4 % висококваліфікованих танцюристів і 40,7 % кваліфікованих; середній рівень особистісної тривожності – 73,7 % танцюристів високої кваліфікації та 70,4 % кваліфікованих;

- переважний тип темпераменту: в результаті дослідження встановлено, що у спортсменів високої кваліфікації переважним є сангвінічний тип (68,4 %), що майже вдвічі перевищує кількість холериків (26,3 %), слід відмітити незначну кількість меланхоліків (5,3 %) і відсутність флегматиків; на основі отриманих даних типу темпераменту встановлено, що у 94,7 % спортсменів високої кваліфікації відмічається сильний тип нервової системи;

- наявність високих показників вербальної агресії та негативізму у 35 та 40 % танцюристів високої кваліфікації; у 20 і 40 % кваліфікованих спортсменів; індекс агресивності та ворожості в двох групах спортсменів має середні значення.

- домінуючі стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях: значна кількість висококваліфікованих спортсменів (40 %), застосовує «співпрацю» як найбільш конструктивну стратегію поведінки у зовнішньому конфлікті, а також «суперництво» (22,5 %). Кваліфіковані танцюристи виявляють схильність до «компромісу» (26,6 %);

- високий та надвисокий рівень внутрішньоособистісної конфліктності у більшості спортсменів високої кваліфікації (52,5 %), у кваліфікованих 36,7 %;

- мотивація орієнтації на успіх, яка у танцюристів високої кваліфікації перевищує в 1,9 рази мотивацію на уникнення невдачі, характеризує спрямованість на перемогу та досягнення результату. Кількість висококваліфікованих спортсменів з орієнтацією на досягнення успіху становить 61,2 %, а кваліфікованих 44,4 %;

- інтернальна локалізація суб'єктивного контролю за чотирма шкалами у спортсменів високого класу: загальна, на успіх, невдачу, міжособистісні відносини, яка відображає зрілість, самостійність та відповідальність танцюристів цієї групи; у кваліфікованих танцюристів за двома шкалами: досягнення та міжособистісні відносини;

- відкритий тип прив'язаності – у 55 % висококваліфікованих спортсменів і 66,7 % кваліфікованих – переважний для обох груп танцюристів, що створює умови для більш стійкого та тривалого партнерства.

Слід відзначити також, що, на думку респондентів, «морфологічні особливості партнерів» не є визначальними для успішної діяльності у категорії «дорослі», яку ми досліджували. Вочевидь, дана складова значуща для тих вікових категорій («діти», «ювенали», «юніори»), в яких здійснюється формування пар з урахуванням фізичного розвитку дітей.

У четвертому розділі «Соціально-педагогічна детермінанта успішності спортивних пар» визначено об'єктивно неоднозначні умови спортивної діяльності у спорті вищих досягнень у зв'язку з ускладненням змагальних програм, необхідністю найкращого вдосконалення техніки, фізичної самовіддачі, емоційно-стресовим характером боротьби, а також особливостями суддівства.

Слід відзначити, що у даному виді спорту немає об'єктивних критеріїв оцінювання (визначених у фізичних одиницях) і майстерність танцюристів оцінюється за допомогою суб'єктивних критеріїв (визначених у безрозмірних величинах – місцях).

Дослідження узгодженості суддівської думки проводилось на основі аналізу результатів протоколів трьох найбільш масштабних турнірів 2012-2013 років в Україні; отримані дані коефіцієнту конкордації ($W=0,6$) свідчать про недостатній рівень узгодженості суддівської думки при оцінюванні танцювальних пар. У даному випадку виключається припущення про недостатню компетентність експертів, оскільки до складу суддівської колегії увійшли висококваліфіковані спеціалісти у сфері спортивних танців, які судять найпрестижніші світові змагання. Отримані результати дослідження можна пояснити наступним:

- виступ танцюристів на змаганнях визначається за 5 показниками: музикальність (темп, ритм); лінії тіла; динаміка руху; техніка роботи стопи; ритмічна інтерпретація, артистизм. Виконання критеріїв виражається у фінальній частині змагань лише однією оцінкою (місцем пари), що, на нашу думку, не відображає повною мірою кожної складової оцінювання; під час суддівства кращих танцювальних пар, які володіють високим рівнем технічної та фізичної підготовленості, артистизмом, індивідуальним стилем виконання хореографії, судді керуються суб'єктивною думкою – віддають перевагу танцюристам, чий стиль виконання танцю та його інтерпретація найбільш відповідає їх ідеалу. Однак, якщо техніка виконання спортивних танців визначена чіткими правилами, то стиль танцю, індивідуальний образ пари неможливо узагальнити у чіткі нормативи, що також, з іншого боку, було б недоцільним, оскільки творчість спортсменів, їх креативність виявляються саме в унікальності та неповторності створеного образу;

- під час проведення змагань на танцювальному майданчику одночасно присутні 6-12 пар, які виконують танець протягом 90 секунд, приблизно 10-15 з яких суддя має для оцінки кожної пари за 5 критеріями. У порівнянні, наприклад, в художній гімнастиці та фігурному катанні на майданчику

виступає лише один спортсмен чи пара протягом 1- 4,5 хвилини. Наведені дані свідчать про необхідність розробки та вдосконалення підходів для більш об'єктивного розподілу місць спортсменів-танцюристів.

Однією з провідних складових успішності, значущих у досягненні високих спортивних результатів, є професіоналізм тренера. В даному розділі встановлені стилі керівництва тренером спортивною парою, застосування яких характеризується певною динамікою в залежності від віку та рівня кваліфікації пар: від авторитарного до демократичного, що сприяє прояву таланту, розвитку особистості та посилює вплив на потреби високого рівня.

«Рівень технічної підготовленості», на думку експертів, є також складовою успішності спортсменів-танцюристів, оскільки досягнення високого спортивного результату в жодному виді спорту неможливо без знань та вмінь виконувати рухи, характерні для конкретного виду спортивної діяльності. Невисокий ранг даної складової, обумовлений, можливо, її залежністю від інших складових, визначених у дослідженні.

Слід зазначити, що у дисертаційній роботі дослідження рівня фізичної підготовленості танцюристів не проводилося, оскільки аналіз наукової літератури встановив, що дана проблема в спортивних танцях вже розглянута (М. Терехова, 2008; О. Калужна, І. Войтович, 2009, 2010).

Експерти відзначили «рівень матеріальної забезпеченості» як складову успішності, оскільки спортивні танці не мають належного рівня державного фінансування і спортсмени повністю забезпечують свої потреби власним коштом. З ростом спортивної майстерності виникає потреба в участі на змаганнях за кордоном, зборах з провідними тренерами, що на певному етапі танцювальної кар'єри робить рівень матеріального забезпечення пари визначальним критерієм до подальшого заняття спортом.

Складову «впровадження досягнень спортивної науки у практику підготовки спортсменів» експерти не визначили як значущу, що може бути зумовлено недостатнім рівнем дослідження проблем спортивних танців в цілому.

Крім того, експертне опитування відзначило значущість сумісності для успішної діяльності пари (ранг 4). Сумісність у даному випадку виступає як оптимальне сполучення відповідних характеристик партнерів (подібність або доповнення). У таблиці 2 наведені переважні поєднання показників у парах.

Таблиця 2

Переважні типи поєднання показників у парах висококваліфікованих танцюристів (n=44)

Показники	Переважні поєднання
Психофізіологічний рівень сумісності	
Коефіцієнт асиметрії	подібність
Тип особистості: екстра-інтроверсія	доповнення

Тип особистості: раціональність-іраціональність	подібність
Тип особистості: лідерство, креативність	доповнення
Якість функції рівноваги	подібність
Проста зорово-моторна реакція	подібність
Складна зорово-моторна реакція	подібність
Функціональна рухливість	подібність
Сила нервових процесів	подібність
Тривожність	подібність
Тип темпераменту	подібність / доповнення
Тип нервової системи	подібність
Індивідуально-особистісний рівень сумісності	
Індекс агресивності	подібність
Індекс ворожості	подібність
Форми агресії: негативізм, вербальна агресія *	–
Стратегія поведінки у конфлікті	доповнення
Внутрішньоособистісна конфліктність *	–
Мотивація	подібність
Локалізація суб'єктивного контролю	подібність
Тип прив'язаності	доповнення

Примітка. * – дані показники не можуть бути рекомендовані в якості оптимальних для партнерства та розглядатися за типом подібності чи доповнення, а тільки як феномени, що супроводжують напружену спортивну діяльність у спорті вищих досягнень, оскільки близько половини спортсменів мають високі та надвисокі значення

Аналіз даних показав, що **на психофізіологічному рівні сумісності:**

1. Танцюристів різної кваліфікації і віку відрізняє фундаментальна особливість – правокульова активність та низькі значення коефіцієнту асиметрії. Даний показник є значущим під час професійного відбору, однак при комплектуванні пар він може не братися до уваги, оскільки вже з раннього віку він притаманний дітям, які займаються спортивними танцями.

2. Типологічні особливості стосуються переваги двох типів ESTJ і ISTJ серед висококваліфікованих танцюристів. Сумісність партнерів визначають дві значущі шкали:

- шкала екстраверсія – інтроверсія: аналіз порівняння даних партнерів визначив, що серед 40 % пар танцюристів високої кваліфікації відзначається збіг настанов, а серед 59 % – їх доповнення. З ростом спортивної майстерності відмічається подальше зростання кількості пар з поєднанням екстравертів – інтровертів;

- шкала раціональність – ірраціональність: аналіз даної шкали встановив, що 63,6 % пар має подібність шкал та 36,4 % їх доповнення.

3. Типологічні особливості висококваліфікованих танцюристів передбачають поєднання за типом доповнення: наявність лідерства у чоловіків та креативності у жінок.

4. Під час формування успішних пар показники якості функції рівноваги мають бути високими в обох партнерів (подібність). Даний показник необхідно враховувати під час формування пар і професійного відбору до занять спортивними танцями. Незначна перевага значень якості функції рівноваги у жінок пов'язана з більш ускладненим виконанням ними більшості танцювальних фігур.

5. Показники, що визначають нейродинамічні функції, а саме: проста та складна зорово-моторна реакція, сила та функціональна рухливість нервових процесів – в обох партнерів мають однаковий рівень, тобто подібні.

6. Дослідження рівня тривожності висококваліфікованих танцюристів встановило, що переважним поєднанням даного показника у парі є подібність.

7. Встановлена перевага двох комбінацій темпераменту сангвінік-холерик (доповнення), сангвінік-сангвінік (подібність). Виявлено, що 94,7 % танцюристів високої кваліфікації мають сильний тип нервової системи (подібність).

На індивідуально-особистісному рівні сумісності:

1. Дослідження індексу агресії і ворожості визначило, що даний показник у парах високого класу поєднується за типом подібності.

2. Встановлена значна динаміка використання стратегії «співпраця» у залежності від зросту спортивної майстерності серед пар високого класу: у кожній парі заслужених майстрів спорту один з партнерів застосовує її.

3. У сфері мотивації обидва партнери пар високого рівня мають схожі показники: орієнтація на досягнення успіху, а не уникнення невдач.

4. Висококваліфікованих танцюристів відрізняє інтернальна локалізація суб'єктивного контролю за чотирма шкалами – тобто за даним показником у парах спостерігається збіг, особистість танцюриста відрізняє зрілість, самостійність та відповідальність – як у загальному плані, так у напрямку досягнень, невдач та у сфері міжособистісних відносин.

5. Тип прив'язаності – значущий показник у прогнозуванні стабільності пари. У висококваліфікованих танцюристів встановлена перевага поєднання як стійкого стилю прив'язаності (28,6 %) у якості найбільш надійного партнерства, так і стійкого стилю з унікаючим (33,3 %).

Таким чином, якщо традиційна практика формування пар в основному передбачала врахування морфологічних ознак та рівня технічної підготовленості спортсменів, з позиції наукового підходу до профвідбору та підбору партнерів, розширенням уявлення про особистісні особливості танцюристів, специфіку їх сумісності відкриваються нові можливості для реалізації потенціалу спортсменів та успішної спортивної діяльності.

Результатами дослідження встановлено ряд характеристик, які є значущими для спортивної діяльності, і їх необхідно враховувати на етапі відбору та під час формування партнерства (результати представлені у таблиці 3).

Таблиця 3

Значущість психофізіологічних та індивідуально-особистісних показників танцюристів на різних етапах їх діяльності

Показник	Значущість на етапі		Оптимальне значення показника при формуванні пари	
	відбір	формування пар	чоловік	жінка
Коефіцієнт асиметрії	+	–	нижче середнього	нижче середнього
Тип особистості	+	+	ISTJ *	ESTJ *
			лідерство	креативність
Якість функції рівноваги	+	+	високий	високий
Проста зорово-моторна реакція	+	+	вище середнього	вище середнього
Складна зорово-моторна реакція	–	+	середній	середній
Функціональна рухливість	+	+	середній	середній
Сила нервових процесів	–	+	високий	високий
Особистісна тривожність	–	+	середній	середній
Ситуаційна тривожність	–	+	середній	середній
Тип темпераменту	+	+	сангвінік, холерик	сангвінік
Тип нервової системи	+	–	сильний	сильний
Показники та форми агресії	–	+	середній	середній
Стратегія поведінки у конфлікті	–	+	співпраця	співпраця
Внутрішньоособистісна конфліктність	–	+	середній	середній
Мотивація	+	+	досягнення успіху	досягнення успіху
Локалізація суб'єктивного контролю	–	+	інтернальний	інтернальний
Тип прив'язаності	+	+	стійкий	стійкий

Примітки: * – Е – екстраверсія, І – інтроверсія, S – сенсорика, Т – мислення, J – спрямованість на результат; «+» – показник є значущим на даному етапі; «–» – показник не є значущим на даному етапі

В цілому, адекватне сполучення окремих характеристик партнерів відображається на їх взаємодії. Дослідженнями встановлено, що міжособистісні стосунки є обов'язковою умовою довгострокових партнерських відносин, що знайшло своє відображення у визначенні середньої тривалості існування пар високого рівня. За нашими даними, середній термін існування пари у спорті вищих досягнень складає 9,4 року та спостерігається його динаміка у залежності від зростання спортивної майстерності: у майстрів спорту – 3 роки, майстрів спорту міжнародного класу 9 та заслужених майстрів спорту більше 15 років. Таким чином, відзначається взаємозв'язок між рівнем кваліфікації танцюристів та терміном існування пари: встановлено його зростання у 4,3 рази.

У п'ятому розділі «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» представлено ступінь повноти вирішення поставлених завдань, узагальнено та проаналізовано результати дослідження.

Дані, які підтверджують і доповнюють результати інших авторів.

У дисертаційній роботі доповнені та уточнені дані Ю. П. Бредіхіної (2013) стосовно значущості зорового аналізатора у координації рухових дій спортсменів-танцюристів, Н. С. Сігал (2009) щодо впливу особистісних особливостей танцюристів на сумісність спортивних пар, І. А. Жаворонкової (2007) про особливості комплектування пар у спортивних танцях та А. О. Безікової (2006) щодо гармонізації взаємовідносин партнерів у спортивних танцях. Різниця полягає у вибірці спортсменів, змісті показників та отриманих результатах.

Результати нашої роботи деякою мірою узгоджуються з даними Є. В. Ейсмонт, Н. В. Луцюк, Т. А. Алієвої (2012) щодо домінування лівої півкулі у дітей (за нашими даними стосовно дітей, які не займаються спортивними танцями) і посилення його з віком; підтверджено дані В. Г. Стрілець, О. О. Горєлова (2002) про необхідність урахування стану вестибулярного апарату під час відбору до занять спортом, А. Б. Когана (1982) та Н. Н. Брагіної, Т. Л. Доброхотової (1988) щодо важливості врахування профілю асиметрії у відборі і підготовці спортсменів, Б. О. Вяткіна (2002) про те, що успішність діяльності зумовлюється властивостями нервової системи та темпераменту, А. В. Родіонова (2002), який стверджує, що 95 % висококваліфікованих спортсменів складають особистості з сильною нервовою системою, Т. А. Кропивницької (2005), яка доводить, що кількість помилок у реакціях вибору знаходиться у взаємозв'язку з рівнем спортивної кваліфікації, О. В. Алфєєвої (2000), М. С. Семілеткіної (1998), Б. Швальбе (1993) щодо необхідності вивчення розвитку особистості та креативності з раннього віку, В. І. Воронової (2007) про те, що мотивація на успіх висококваліфікованих спортсменів завжди на 50 % вища за спрямованість на уникнення невдач, В. В. Белорусової (2002), яка відмічає вплив особистісного стилю керування тренера на спортивну діяльність спортсменів-танцюристів.

Дані, що отримані вперше. Виділені та систематизовані основні детермінанти, що впливають на успішність спільної діяльності пар у спортивних танцях: психофізіологічна, індивідуально-особистісна та соціально-педагогічна.

Визначено та проаналізовано: коефіцієнт асиметрії, тип особистості, якість функції рівноваги, просту та складну зорово-моторну реакцію, силу та функціональну рухливість нервових процесів, тип темпераменту та нервової системи, тривожність, показники та форми агресії, стратегії поведінки у конфлікті, внутрішньоособистісну конфліктність, особливості потребово-мотиваційної сфери, локалізацію суб'єктивного контролю, типи прив'язаності, а також данні про сумісність у танцювальних парах найбільш значущих особистісних показників партнерів.

Виділені шкали оцінки показників, що визначають нейродинамічні функції та статодинамічну стійкість спортсменів-танцюристів. Ці показники у їх якісному та кількісному визначенні можуть враховуватись при формуванні пар у спортивних танцях.

Розглянута проблема об'єктивності суддівства при оцінюванні танцювальних пар. Отримані дані свідчать про недостатню узгодженість думок та необхідність удосконалення підходів щодо оцінки спортсменів.

Виявлено професійно значущі якості спортсменів-танцюристів (психофізіологічні та індивідуально-особистісні) на різних етапах їх діяльності (відбір, формування пар).

ВИСНОВКИ

1. Аналіз даних спеціальної літератури свідчить, що тема успішності діяльності розглядалась у різних видах спорту, при цьому дослідники відмічають значущість психофізіологічних особливостей спортсменів, які впливають на досягнення високих спортивних результатів, зв'язок успішності з індивідуальними особливостями її суб'єкту, а також педагогічним впливом тренерів під час тренувальної та змагальної діяльності спортсменів. У ході теоретичного аналізу вказаної проблеми відмічено зростання кількості досліджень у сфері спортивних танців у зв'язку з популяризацією даного виду спорту, інтеграцією теорії та методики викладання спортивних танців в систему вищої освіти, початком наукового підходу до проблеми успішності в спортивних танцях, але у прямому узагальненому вигляді ідентичного висвітлення даної проблеми у літературі не відмічено.

2. У зв'язку зі складністю проблеми вивчення основних детермінант успішності пар, її новизни та недостатньої наявності інформації виникла необхідність у визначенні думки компетентних спеціалістів – експертів в області спортивних танців, найбільш обізнаних в даній сфері діяльності, які займаються підготовкою танцювальних пар високого класу. Це дало можливість виділити основні складові, та поєднати їх у три групи детермінант

успішності: психофізіологічну (здібності і талант, здатність до сприйняття, пам'ять, рівень статодинамічної стійкості, тривожність), індивідуально-особистісну (впевненість у собі, прагнення до перемоги, конфліктність, агресивність, сумісність, морфологічні особливості партнерів), соціально-педагогічну (рівень технічної і фізичної підготовленості, об'єктивне суддівство, професійний рівень тренера, оптимальні стосунки пари з тренером, рівень матеріального забезпечення, впровадження сучасних досягнень науки в практику підготовки танцюристів). Найбільш значущими складовими, які впливають на успішність діяльності пар у спортивних танцях, можна вважати «здібності, талант» (ранг 1), «рівень фізичної підготовленості» (ранг 2), а також «впевненість у собі, прагнення до перемоги» (ранг 3).

3. Порівняльний аналіз результатів досліджень двох груп спортсменів виявив особливості особистості танцюриста високої кваліфікації з точки зору як психофізіологічних, так і індивідуально-особистісних характеристик. Дослідження психофізіологічної детермінанти виявило виражену тенденцію в обох групах спортсменів до правокулової активності, при цьому показники коефіцієнту асиметрії спортсменів високої кваліфікації мають більш високі значення в порівнянні з кваліфікованими спортсменами ($\bar{x}$; S) 42,2; 3,2 та 32,4; 1,2 % відповідно. Дана складова може розглядатися як одна з найбільш значущих під час відбору дітей до занять спортивними танцями, оскільки визначає наявність задатків спеціальних здібностей.

4. Типологічні особливості двох груп спортсменів високої кваліфікації характеризуються наступним: з 16 існуючих типів особистості у висококваліфікованих спортсменів переважають екстравертований і інтровертований типи з розвинутою сенсорикою і мисленням, а також спрямованістю на результат. Гендерний аналіз висококваліфікованих танцюристів показав перевагу екстраверсії у жінок (35 %) та інтроверсії у чоловіків (21 %). У кваліфікованих спортсменів за відсутністю переваг такий тип не встановлено. Для спортсменів високої кваліфікації переважним є сангвінічний тип, який спостерігається у 68,4 % танцюристів, що майже вдвічі перевищує кількість холериків (26,3 %) та сильний тип нервової системи (у 94,7 % спортсменів). Особистість спортсмена високої кваліфікації відрізняє високий рівень креативності (45,8 % танцюристів), що є значущим для такого виду діяльності, як спортивні танці, оскільки він поєднує і спорт, і мистецтво.

5. Якість функції рівноваги у висококваліфікованих танцюристів за участі зорового аналізатора становить ($\bar{x}$; S) 89,2; 3,3 %, а у кваліфікованих 85,4; 6,8 % (різниця між показниками статистично достовірна, $p < 0,05$), без участі зорового аналізатору: 83,3; 10,7 % та 75,1; 11,1 % відповідно. Важливо, що для досягнення високих результатів танцюристам необхідно розвивати функцію рівноваги, за допомоги якої спортсменам вдається виконувати складні обертальні та поступальні рухи.

6. Рівень прояву показників, які визначають нейродинамічні функції

спортсменів різної кваліфікації, залежить від кваліфікації танцюристів: висококваліфіковані спортсмени випереджають кваліфікованих за показниками простої та складної зорово-моторної реакції, рівня функціональної рухливості та сили нервових процесів. Висококваліфіковані танцюристи здійснюють меншу кількість помилкових дій під час виконання тестових завдань, що підтверджено статистично достовірними даними ($\bar{x}$; S: 6,9; 0,7 та 7,8; 1,1, $p < 0,05$). Висококваліфіковані спортсмени реагують на зорові подразники більш реактивно, спритно та точно, що надає їм можливість якісніше виконувати танцювальні композиції зі складними технічними елементами і, як наслідок, досягати більш високих спортивних результатів у порівнянні з іншими танцюристами.

7. Індивідуально-особистісні особливості спортсменів-танцюристів різної кваліфікації характеризуються: мотивацією орієнтації на успіх у танцюристів високої кваліфікації, тобто спрямованістю на перемогу та досягнення результату; наявністю високих значень вербальної агресії та негативізму у 35 та 40 % танцюристів високої кваліфікації та у 20 і 40 % кваліфікованих спортсменів; середнім рівнем індексу агресивності та ворожості в обох групах спортсменів; високим та надвисоким рівнем внутрішньоособистісної конфліктності – у більшості спортсменів високої кваліфікації (52,5 %), у кваліфікованих 36,7 %; застосуванням «співпраці» як найбільш конструктивної стратегії поведінки у зовнішньому конфлікті (40 % висококваліфікованих спортсменів) та «суперництва» (22,5 %); кваліфіковані спортсмени виявляють схильність до застосовування стратегії «компроміс» (26,6 %); інтернальною локалізацією суб'єктивного контролю за чотирма шкалами у висококваліфікованих танцюристів, що відображає зрілість, самостійність, відповідальність, та інтернальною локалізацією суб'єктивного контролю за двома шкалами у кваліфікованих спортсменів: досягнення та міжособистісні відносини; відкритим типом прив'язаності, характерним для обох груп танцюристів, що створює умови для більш стійкого та тривалого партнерства.

8. Формування успішних танцювальних пар передбачає наступні необхідні умови: наявність певного типу особистості (ESTJ або ISTJ); схильність до лідерства та креативності; високі значення якості функції рівноваги (>84 %); середні та вище середнього значення простої зорово-моторної реакції (<267 мс), складної зорово-моторної реакції (<446 мс), функціональної рухливості (>105 подр./хв.), високі значення сили нервових процесів (<10 % помилок); наявність сангвінічного або холеричного типу темпераменту та сильного типу нервової системи; помірний рівень тривожності; помірні значення показників та форм агресії, внутрішньоособистісної конфліктності; використання стратегії співпраця як основної в конфліктних ситуаціях; інтернальна локалізація суб'єктивного контролю; стійкий тип прив'язаності, а також наявність мотивації на

досягнення успіху. Сумісність партнерів впливає як на успішність, так і на тривалість існування танцювальної пари: чим вище спортивна кваліфікація спортсменів, тим триваліший термін її існування: майстри спорту – ($\bar{x}$; S) 3,6; 0,6 років; майстри спорту міжнародного класу – 9,3; 1,7; заслужені майстри спорту – 15,6; 3,2.

9. Професійно значущими якостями спортсменів-танцюристів на різних етапах спортивної діяльності можна вважати:

- на етапі відбору – коефіцієнт асиметрії, тип особистості, якість функції рівноваги, проста зорово-моторна реакція, функціональна рухливість, тип темпераменту та нервової системи, мотивація, тип прив'язаності;

- на етапі формування пари – тип особистості, якість функції рівноваги, проста та складна зорово-моторна реакція, функціональна рухливість, сила нервових процесів, тип темпераменту, особистісна та ситуаційна тривожність, показники та форми агресії, стратегія поведінки у конфлікті, внутрішньоособистісна конфліктність, мотивація, локалізація суб'єктивного контролю, тип прив'язаності.

10. При аналізі соціально-педагогічної детермінанти встановлені стилі керівництва тренером спортивною парою, які характеризуються певною динамікою в залежності від віку та рівня кваліфікації пар: від авторитарного до демократичного, який сприяє прояву таланту, розвитку особистості та посилює вплив на потреби високого рівня. Крім того, виявлено недостатній рівень узгодженості суддівської думки при оцінюванні танцювальних пар на змаганнях, про що свідчить коефіцієнт конкордації ($W=0,6$).

Перспективою подальших досліджень буде здійснення лонгітюдного експерименту та визначення алгоритму формування танцювальних пар з урахуванням їх особливостей та сумісності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Спесивих О. О. Дослідження коефіцієнта асиметрії у спортсменів, які займаються спортивними танцями / О. О. Спесивих, І. М. Соронович // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 1. – С. 65-68. *Особистий внесок здобувача полягає у формуванні мети та завдань, спрямування дослідження, виявленні структури досліджуваної проблеми.* Видання входить до наукометричної бази Index Copernicus.

2. Спесивих О. Детермінанти успішності пар у спортивному танці / О. Спесивих // Молодіжний науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. – 2012. – № 7. – С. 119-121.

3. Височіна Н. Дослідження основних форм агресії та стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях спортсменів-танцюристів / Н. Височіна, О. Спесивих // Молодіжний науковий вісник Волинського національного університету

ім. Л. Українки. – 2013. – № 10. – С. 88-91. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, статистичній обробці та аналізі отриманих результатів.*

4. Воронова В. Особливості потребо-мотиваційної сфери у спортсменів-танцюристів / В. Воронова, О. Спесивих // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 3. – С. 87-90. *Особистий внесок здобувача полягає в організації та проведенні досліджень, статистичній обробці та інтерпретації.* Видання входить до наукометричної бази Index Copernicus.

5. Спесивых Е. Экспертная оценка основных детерминант успешности / Е. Спесивых // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2013. – № 3 (31). – С. 128-132.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Воронова В. Детерминанты успешности пар в спортивном танце / В. Воронова, И. Соронович, Е. Спесивых // Проблемы теории и методики физической культуры и спорта, валеологии и безопасности жизнедеятельности : сб. науч. ст. – Воронеж, 2013. – С. 82-90. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, статистичній обробці та їх детальному аналізі.*

2. Воронова В. И. Исследование уровня внутриличностной конфликтности спортсменов, занимающихся спортивным танцем / В. И. Воронова, И. М. Соронович, Е. А. Спесивых // 9 Международная научно-практическая конференция психологов физической культуры и спорта «Рудиковские чтения: материалы». – М., – 2013. – С. 129-131. *Особистий внесок здобувача полягає у з'ясуванні проблеми та актуальності тематики, проведенні дослідження, аналізі результатів досліджень.*

АНОТАЦІЇ

Спесивих О. О. Детермінанти успішності пар у спортивних танцях. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський та професійний спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2013.

Дисертаційна робота присвячена теоретичному та практичному вивченню складових, які впливають на успішність діяльності пар у спортивних танцях.

Аналіз даних спеціальної науково-методичної літератури з питань вивчення різних аспектів проблеми успішності дозволив отримати певні уяви про умови досягнення, критерії успішності діяльності, про зв'язок успішності діяльності з особистісними особливостями її суб'єкту.

На основі сучасних досліджень спеціалістів у результаті констатуючого експерименту вперше теоретично сформульовано та експериментально

обґрунтовано детермінанти, які впливають на успішність пар у спортивних танцях: психофізіологічну, індивідуально-особистісну та соціально-педагогічну.

Основні результати досліджень впроваджено у навчально-тренувальний процес Національної збірної команди України зі спортивного танцю, клубу спортивного танцю Національного університету фізичного виховання та спорту України «Супаданс», в учбовий процес студентів кафедри спортивних видів гімнастики та танців Національного університету фізичного виховання і спорту України, що підтверджено відповідними актами.

Ключові слова: спортивні танці, успішність, детермінанти, формування пар.

Спесивых Е. А. Детерминанты успешности пар в спортивном танце.

– Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01 – олимпийский и профессиональный спорт. – Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Киев, 2013.

Диссертация посвящена теоретическому и практическому изучению детерминант успешности пар в спортивных танцах, определению психофизиологических, индивидуально-личностных и социально-педагогических особенностей личности спортсменов-танцоров и их совместимости в парах.

Анализ данных специальной научно-методической литературы по вопросам изучения различных аспектов проблемы успешности позволил получить определенные представления об условиях достижения, критериях успешности, о связи успешности деятельности с личностными особенностями ее субъекта. Исследователи отмечают значимость для спортсменов различных видов спорта как психофизиологических, так индивидуально-личностных и социально-педагогических параметров. Тем не менее, растущее количество публикаций по проблеме успешности не охватывает всего комплекса проблем, требующих своего решения. На основании этого данная проблема может быть рассмотрена и для спортивных танцев как с позиции обобщения уже имеющихся данных, так и дополнения новыми направлениями изучения.

Цель диссертационной работы – определение детерминант успешности пар в спортивных танцах и их значимости для совместной деятельности. Для достижения поставленной цели был проведен констатирующий эксперимент.

На основе современных исследований зарубежных и отечественных специалистов и результатов констатирующего эксперимента впервые теоретически сформулировано и экспериментально обосновано составляющие, влияющие на успешность пар в спортивных танцах.

Наиболее значимыми являются: «способности, талант» (ранг 1), «уровень физической подготовленности» (ранг 2), а также «уверенность в себе, стремление к победе» (ранг 3). Полученные составляющие были сформированы в группы детерминант успешности: психофизиологическую (способности, талант, способность к восприятию, память, уровень статодинамической устойчивости, тревожность), индивидуально-личностную (уверенность в себе, стремление к победе, конфликтность, агрессивность, совместимость партнеров, морфологические особенности партнеров) и социально-педагогическую (уровень технической и физической подготовленности, объективное судейство, профессиональный уровень тренера, отношения пары с тренером, уровень материального обеспечения, внедрение современных достижений науки в практику подготовки спортсменов).

Изучены психофизиологические и индивидуально-личностные особенности личности танцоров и на основе полученных данных выделены профессионально значимые качества спортсменов-танцоров на различных этапах их деятельности.

Основные результаты исследований внедрены в учебно-тренировочный процесс Национальной сборной команды Украины по спортивному танцу, клуба спортивного танца Национального университета физического воспитания и спорта Украины «Супаданс», в учебный процесс студентов кафедры спортивных видов гимнастики и танцев Национального университета физического воспитания и спорта Украины, что подтверждено соответствующими актами.

Ключевые слова: спортивные танцы, успешность, детерминанты, формирование пар.

Spesyvykh O. O. Determinants of pairs' success in sports dancing. – Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of candidate of sciences in physical education and sport of specialty 24.00.01 – olympic and professional sport. – The National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv, 2013.

The thesis is devoted to the theoretical and practical study of the determinants of success of pairs in sport dancing. The aim of the dissertational work is to assess the determinants of pairs' success in sports dancing and their importance for success.

Data analysis of special scientific and methodological literature on the study of different aspects of success yielded some understanding of the terms of achievement, success criteria activity, the relationship of the performance of the personal characteristics of the subject.

Based on modern studies of international and national experts in ascertaining experiment result, first formulated theoretically and experimentally proved the determinants that affect the success of pairs in sport dancing: physiological, individual and personal, social and educational.

The main results of the research are introduced in the training process of Ukrainian National sports dance team, in dance sport club of National University of Physical Education and Sport of Ukraine «Supadance», in the students educational process of gymnastics and dance chair of National University of Physical Education and Sport of Ukraine what is confirmed by relevant documents.

Key words: sports dance, success, determinants, formation of pairs.